

דון שלישי

רמת־גן, חיפה ובית־שמש
בראש: הערים שמחיד
הדירה הממוצעת זינק בהן
ביותר מ־20% ברבעון
הילה ציאון, עמ' 2

בדרך למגה סטוק? רשת
זול סטוק מבקשת לקנות
את ג'מבו סטוק שקרסה
ליטל דוברוביץקי, עמ' 2

"אנחנו מתקרבים לנקודת האל־חזור"

את הנזקים ניתן לראות כבר כיום: פיחות עודף של 10 אחוז בשער הדולר וירידה בשערי המניות הישראליות בהשוואה לבורסות בעולם. מחקר חדש ומקיף של הכלכלן פרופ' איתי אטר בודק לעומק את ההשלכות של יוזמת המהפכה המשפטית והכספים הקואליציוניים על המשק הישראלי. המסקנה: סכנה לאובדן הכנסה של מאות מיליארדים ופגיעה קשה ברמת החיים

| סבר פלוצקה, עמ' 4 |

צילום: טל שחר

עמודים
10-16

 AllJobs
ידיעות אחרונות

 רכב
 עסקים
 נדל"ן

ידיעות אחרונות **לוח**

y נדל"ן
זירת הנכסים של ישראל

"הסכנה שהכלכלה שלנו תידרדר לתחתית המדינות המפותחות"

התרחישים שמציג פרופ' איתי אטר מבהילים: המחקר הכלכלי המקיף שהוא עומד לפרסם היום חוזה פגיעה קשה בכלכלה הישראלית כתוצאה מהרפורמה המשפטית והתמיכה במוסדות חינוך ללא לימודי ליבה • בראיון ל"ממון" הוא מזהיר מפגיעה משמעותית באיכות החיים של כולנו בטווח הקרוב, צופה הפסדי הכנסה למשק בסדרי גודל של מאות מיליארדים בטווח הארוך ומראה למה כבר כיום השקל מתמודד עם פיחות עודף של עשרה אחוז בשער הדולר • "רמת השחיתות הציבורית בישראל עלולה לצנוח לרמה של קובה וסין בתרחיש השלילי, או סלובקיה ופיג'י בתרחיש הפחות שלילי. מדובר בתרחישי בלהות"

סבר פלוצקר

עבודות מחקר שפורסמו בשנים האחרונות ומוצאות קשר מובהק בין ביצועים כלכליים של מדינות לבין העצמאות ויכולת ההשפעה של המערכות המשפטיות שלהן. ככל שהמערכות של חוק וצדק חופשיות יותר מלחצים וממעורבות של פוליטיקאים וככל שיש להן מנדט מורחב לבקר ולהגביל את פעולותיה של הממשלה, כך הביצועים הכלכליים של המדינה משופרים יותר, הן לאורך זמן והן בהשוואה למדינות אחרות. המחקרים גם מצביעים בבירור על נחיתות כלכלית קשה של משטרים המצמצמים את יכולתה של מערכת המשפט להגביל ולרסן את כוחה של הממשלה ושריה, בין אם עורכים השוואה בין קצבי צמיחה על פני פרק זמן ארוך, או משווים את רמת ההכנסה הריאלית של המדינות השונות בנקודת זמן אחת.

"כשאנחנו מתרגמים את הקשרים הסטטיסטיים הללו מהמחקרים הרב-לאומיים למציאות הישראלית, תוך שימוש בשיטות מחקר הכי מתקדמות, מסביר אטר, אנחנו רואים שיוזמות החקיקה של הממשלה – אם יצאו מהכוח אל הפועל – יסבו למשק הישראלי ולמדינת ישראל נזק אדיר וחסר תקנה. הפיתוח של ישראל יתעכב לשנים רבות ונידרדר לתחתית רשימת המדינות המפותחות".

מה יגרם בפועל למושב צמיחה? "מנקודת המבט של הספרות המחקרית עליה אנחנו מסתמכים, אין כל ספק כי יוזמות החקיקה עתידות לשחוק לעומק את איכות מוסדות הממשל בישראל. עם השלמתן צפויה פגיעה דרמטית בהשקעות

באופי של מוסדות המדינה". לקראת כנס אלי הורביץ לכלכלה וחבריה, הנפתח היום בירושלים בחסות המכון הישראלי לדמוקרטיה, חושף פרופ' אטר לקוראי "ממון" מחקר מקיף ואקטואלי ראשון מסוגו, משותף למכון הישראלי לדמוקרטיה ולמכון אהרן למדיניות כלכלית באוניברסיטת רייכמן. כותרתו: "ההשלכות הכלכליות של יוזמות החקיקה של הקואליציה על עתידה של ישראל". בשיחתנו הוא מסכם את ממצאיו: "אומדני הפגיעה ברמת חיינו כתוצאה מיישום יוזמות החקיקה המשטריות של הקואליציה הם בסדר גודל של עשרות אחוזים, מחרידים ממש: ירידה של 9% בתוצר הריאלי לנפש בתרחיש האופטימי ביותר, ועד ירידה של 45% בתוצר לנפש בתרחיש הפסימי, בהשוואה לקצב הצמיחה הצפוי בלא-יוזמות החקיקה ב-25 השנים הקרובות. במונחי שנת 2022 המשמעות היא אובדן הכנסה שנתי בהיקף של כ-175 מיליארד שקל למשק הישראלי כולו, ושל כ-90 אלף שקל למשק בית בן 5 נפשות. לא חדר-פעמי – אלא בכל שנה ושנה. בתרחיש הפסימי אובדן ההכנסה היחסי עלול להגיע ל-210 עד 410 אלף שקל למשפחה". את המחקר כתבו, ביחד עם פרופ' אטר, ד"ר צחי רוזנר וד"ר יניי שפיצר – חברי הסגל הבכיר במחלקה לכלכלה באוניברסיטה העברית בירושלים.

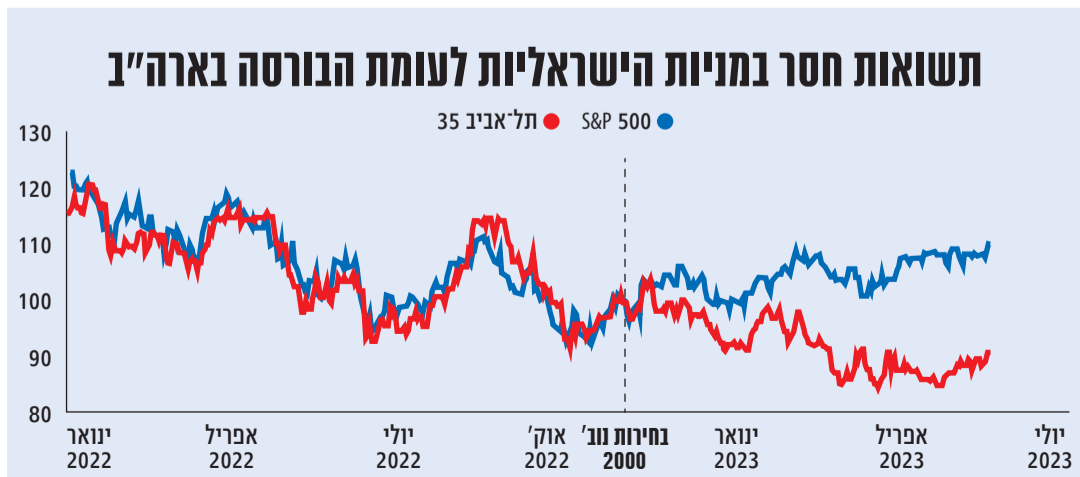
נזק חסר תקנה

האומדנים הללו, מרגיש פרופ' אטר, אינם תחזיות מקורי-כלכליות מדויקות, אלא הערכות המסתמכות על שורה של

המשפטיות. הכלכלנים, שהיו אומרי הן תקופה ממושכת, הם שהדליקו הפעם את מדרות השבט של המחאה. אחריהם באו ההייטקיסטים, אחריהם אנשי המילואים, אחריהם הסטודנטים ואחריהם ההמון. מה מסוכן בתקציב כפי שאושר בכנסת?

פרופ' אטר: "יש פה העברת כספים מסיבית למגזר החרדי, ובמיוחד למערכת החינוך החרדית שאינה מפותחת ואינה מכשירה את תלמידיה לשוקי העבודה. יהיו לה השלכות שליליות ביותר על המשק והחברה בארץ עוד שנים ארוכות, וזאת רק כדי לשמר את הקואליציה ולשחר את שותפיה. בתקציב שאושר נעלמה נקודת האיזון בין פוליטיקה מגוונת לחברה סולידרית. כשזה קורה בפועל זו ראייה חזקה לכך שאנחנו כבר בתוך האירוע של שינוי משטרי ושינוי מהותי

החלוקה של כספי התקציב לפי קריטריונים של קירבה לראש הממשלה ולצרכיו הפוליטיים, ואולי גם האישיים, ולא לטובת כלל אזרחי המדינה, מעידה על כך שהמהפכה המשטרית בישראל כבר התחילה – למרות השיחות בבית הנשיא על פשרה ברפורמה המשפטית. הנזקים הכלכליים של הפיכת המוסד של תקציב המדינה לנצלני ומשקף את האינטרסים של בעלי עוצמה פוליטית, ולא של הציבור הרחב, יל"כ ויצטברו", אומר בשיחה עם "ממון" איתי אטר, פרופסור לכלכלה ואסטרטגיה עסקית באוניברסיטת תל-אביב ועמית בכיר במרכז לממשל וכלכלה במכון הישראלי לדמוקרטיה. מסוף ינואר השנה פרופ' אטר עומד בחזית ההתגייסות של קהיליית הכלכלנים בארץ נגד הרפורמה

אטה, מעלות את הסיכון להשקעה בישראל ומגבירות את החששות להתממשות הנזקים. התוצאה המוחשית של הסנטימנט השלילי בשווקים כבר ניכרת בשטח והיא היחלשות השקל מול הדולר.

כלומר פיחות "עודף" בשקל, אם לצטט את המחקר שלכם.

פרופ' אטר: "אכן, פיחות שכזה מתחולל לנגד עינינו ממש. בשנים האחרונות נמצא קשר מאוד הדוק ומוכח בין השינויים במדד המניות המוביל בארה"ב S&P 500 לבין שער הדולר מול השקל: כשהבורסה האמריקאית עולה השקל מתחזק, ולהפך. והנה, מאז החלו הדיונים ברפורמה המשפטית, הקשר הזה נותק ואפילו התהפך. מדד המניות האמריקאי זינק – והשקל נחלש וירד לשער של 3.7 שקל לדולר. זהו פיחות לא צפוי ולא חזוי לפי נתונים כלכליים יבשים; אנחנו מעריכים אותו ביותר מ-10%".

אלמלא יוזמות החקיקה הממשלתיות היה בעת הדולר נפחר תמורת כ-3.4 שקל, ולא 3.7 שקל?

השפעות יוזמות החקיקה והכספים הקואליציוניים על הכלכלה לטווח ארוך

תרחיש	ירידה בתוצר לנפש	הפסד שנתי למשפחה בת 5 נפשות
אובטימי	9%	כ-82 אלף שקל
ביניים	23%	כ-212 אלף שקל
פסימי	45%	כ-414 אלף שקל

"כך עולה מהניתוח הכלכלי-סטטיסטי שלנו. ברור שפיחות גורר אחריו העלאות מחירים של מוצרים ושירותים מיובאים והאצה בקצב האינפלציה. את המחיר הזה של יוזמות להפיכה משטרית משלם כבר הציבור כולו. ואם היוזמות יצאו מהכוח אל הפועל והסוכנויות לדירוג האשראי יממשו את אוהרתיהן ויפחיתו את הדירוג של ישראל, תנחת על המשק מכה נוספת. אמנם רק חלק קטן מהחוב הציבורי בארץ – כ-17% ממנו – מונפק בדולרים ומוצע למשקיעי חוץ המושפעים ישירות מדירוג האשראי, אך גם החובות בשקלים של המדינה וכל החוב של המגזר הפרטי-עסקי יושפעו לרעה; מדובר בכלים שלובים".

לפי התרשימים המופיעים במחקר, קיים מתאם הדוק וחזק בין היקף הבקרה המשפטית על הרשות המבצעת לבין השקעה במשק; פחות בקרה – פחות השקעות. רמת השקעה נמוכה יותר תוביל לאורך זמן להצבר נמוך יותר של הון יצרני לעובד, ו"כתוצאה מכך לפרודוקטיביות נמוכה יותר", מזהיר פרופ' אטר. אל מול הסיכונים הללו, הוא אומר לי בכעס, מדהים לגלות את ההתעלמות הגמורה של מובילי יוזמות החקיקה בקואליציה מהשלכותיהן הכלכליות. "הפוליטיקאים יוזמי החקיקה דחפו אותה כמו אחוזה אמוק, בלי שניהלו דיון מינימלי על נזקה לעתיד הכלכלה הישראלית". לרעתו, זו בדיוק הדרך המקוממת של קבלת החלטות גורליות, המעידה על "היחלשות מוסדות הדמוקרטיה המשותפים".

עד כמה אנחנו קרובים לנקודת אל-הזור?

פרופ' אטר: "אנחנו מתקרבים, אבל שום דבר עדיין לא מגוי וגמור. אצטט לך את משפט הסיום של המחקר שלנו: ככל שעוצמתה של החברה האזרחית בישראל ראל תישמר ואף תגבר, ניתן יהיה להניח בזהירות שחלק מהנזקים שכבר נגרמו למשק הישראלי לא יהיו בלתי הפיכים".

פרופ' איתי אטר. המחקר שכתב ביחד עם ד"ר צחי רוז וד"ר יניי שפיצר לא עושה הנחות

הקשר אבד

הסכנה הקרובה לעתיד ההייטק מתחברת ומתכתבת עם הסכנה לפוליטיזציה ולסקטוריאליזציה של המדיניות הכלכלית בכללותה. "מאז תוכנית הייצוב שהצילה את המשק הישראלי בקיץ 1985", אומר פרופ' אטר, "איכות המוסדות שלנו השתפרה מאוד. נוצר בסיס של חוקים, תקנות וקבלת החלטות מקצועיות שאיפשר את הנס הכלכלי הישראלי. יוזמות החקיקה העכשוויות של הקואליציה עשויות, בהסתברות גבוהה, לעשות ההפך. טמון נה בהן פגיעה באיכות המינהל הציבורי הישראלי, בתפקודו התקין בהתאם לחוק ולנורמה ובאמון הציבור במערכות השלטון שון באשר הן – שהרי הרפורמה המשפטית והליכי החקיקה הנלווים לה עתידים להעמיד בסימן שאלה מאיים, ואף להביא לביטול זכויות אזרח בסיסיות – כגון הזכות לקניין, להיעדר אפליה ולחופש הביטוי".

כל ההתפתחויות הללו, מדגיש פרופ'

לנזקים כלכליים ממהלכי השלטון האנטי-דמוקרטיים בטווח הארוך, בדרך כלל 25 שנה. הציבור המודאג שואל, מה יקרה לרמת החיים שלי מחר ומחרתיים?

"כפי שכתבנו בעבודתנו, המאפיינים של המשק הישראלי מעלים חשש שהפגיעה בו תהיה חריפה ומהירה במיוחד. ראשית, ענף ההייטק שלנו, מנוע הצמיחה האחראי ל-17% מהיצוא, רגיש במיוחד לשינויים לרעה בסביבה המשפטית והמטריית ולסיכונים הטמונים בהם. ענף זה מסתמך כחוליה קריטית: המחקר והפיתוח הטכנולוגי בארץ ממומן ברובו על ידי השקעות המגיעות מחוץ לארץ והזינה נוק ברמת הסיכון של ישראל תסיט אותן במהרה ליעדים אחרים, מחוץ לישראל. תוסוף לכך את בריחת המוחות, את היציאה לחו"ל של עובדים עתירי מיומנויות וכישורים המהווים את היסוד העמוק של תעשיית ההייטק המקומית, והנה לך מרשם למשבר לא רחוק".

בטכנולוגיה עילית, בחדשנות, ביצירתיות ובקבלת החלטות המשרתות את כלל האזרחים, ולא רק את השלטון. בה בעת היא חוויה להקפיץ את רמת השחיתות הציבורית בישראל לזו הרווחת במדינות כמו קובה וסין בתרחיש השלילי, ובסלור בקיה או בפיג'י בתרחיש הפחות שלילי".

בין קובה לפיג'י, לשם נגיע?

"זהו תרחיש הבלהות המהווה את הבסיס לאזהרותיהם של מאות כלכלני ישראל באקדמיה ובמגזר העסקי, שחתמו על גילויי דעת משותפים נגד החקיקה, וכן שורת הכלכלנים מחוץ לארץ שאכיפת להם מישראל, כולל חתני פרס נובל לכלכלה. קמה כאן חזית אזרחית שכמותה לא נראתה מעולם בארץ. לשיח הכלכלי הביקורתי שהיא חוללה היה תפקיד מרכזי בבלימת החקיקה המשפטית, אך לדאבו ננו לא בעצירת צעדים אחרים, הרסניים, של הממשלה כפי שהם משתקפים בתקציב שאושר בכנסת".

המחקרים המצוטטים מתייחסים בעיקר